

**ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE
ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN ȘTIINȚELE COMUNICĂRII**

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

**Discurs, imagine, retorică
în strategia geopolitică a Rusiei contemporane**

Coordonator științific,

Prof. univ. dr. Paul DOBRESCU

Doctorand,

Mihaela Rusu

2022

*După ce treci granița și intri pe pământul rușilor observi că ordinea socială pe care și-au întocmit-o nu li se potrivește decât lor. Trebuie să fii rus ca să trăiești în Rusia, deși lucrurile par să decurgă ca oriunde altundeva. Diferența stă în elementele care constituie fundația - Marchizul de Custine, *Scrisori din Rusia**

Pentru a înțelege Rusia în deplinătatea puterii și aspirațiilor ei trebuie să te fi născut acolo. Doar dacă înțelegi și cunoști elementele care stau la baza mentalității rusești reușești să pășești în tainele care învăluie această țară. Nu putem vorbi despre prezent și viitor neglijând trecutul. Doar pătrunzând în istorie putem înțelege câteva din reperele care se ascund în spatele unui prezent încărcat de mistere. Prin imensitatea teritoriului, dar și prin puterea pe care a deținut-o de-a lungul anilor, Rusia din totdeauna s-a remarcat în fața celorlalte țări. Dacă am răsfoi paginiile secolului XX am putea vedea cum Rusia a avut parte de invazii, ridicarea și căderea unui regim totalitarist și a fost marcată de numeroase tulburări interne.

Zi de zi, Rusia stârnește interesul fie că vorbim despre domeniul politic, fie că vorbim despre domeniul celor care urmăresc evoluția relațiilor dintre state la nivel internațional. Mass-media, atât presa scrisă, cât și audio-vizualul, acoperă și dezbat pe larg subiecte și teme cu privire la evoluțiile dezvoltării relațiilor diplomatice, economice, militare etc. care se petrec la nivelul acestei țări. Pășind în istorie prin surse literare sau istorice am putea avea posibilitatea, simbolic vorbind, să deschidem această *Matrioșkā*. Bineînțeles că nu voi vorbi despre etapele succesive ale formării a ceea ce reprezintă Rusia de azi, ci voi aduce în atenție câteva considerații istorice, care ne pot ajuta să înțelegem mai bine conturarea imaginii unui mare stat, cu un vast teritoriu care acoperă o optime din suprafața globului.

Se prea poate ca expresia lui Winston Churchill când a spus despre Rusia că este o *ghicitoare învelită într-un mister aflat într-o enigma* să fi stârnit presupuziții din partea Occidentului cu privire la Rusia, considerând că cetățenii acestei țări sunt prea complicați pentru a putea fi înțeleși. Cred totuși, că dacă ne alocăm timp pentru cunoașterea trecutului Rusiei am putea avea șanse să le înțelegem comportamentul, care în multe situații în ziua de azi, poate fi de neînțeles. Ca în istoria fiecărui stat și în cazul Rusiei reperele trecutului și-au lăsat amprenta asupra evoluției de până în prezent. Nu voi putea surprinde toate elementele care definesc Rusia de azi, însă aș vrea să trecem granița imaginară a trecutului pentru cunoașterea spațiului rusesc și a mentalității celor care alcătuiesc națiunea rusă, să încercăm să depășim complexul istoric în vederea unei bune informări cu privire la cei alături de care noi împărțim istoria, fără însă să neglijăm faptele și realitatea existentă.

Cu toții ne dorim să avem o imagine a Rusiei cât mai apropiată de realitate, însă o imagine venită strict pe filiera occidentală care evidențiază în exclusivitate lucruri negative

(bineînțeles nu lipsite de realitate) nu ne poate ajuta să ne conturăm o imagine reală asupra acestei țări. Rusia nu înseamnă doar lucrurile care se petrec în jurul puterii de la Kremlin. De partea cealaltă, dacă ne uităm doar spre sursele venite din interior observăm imaginea pe care Rusia vrea să o afișeze, o imagine a unei mari puteri: stâlp al creștinătății, putere energetică, putere militară, putere diplomatică, spațiu imens etc. Pentru a înțelege Rusia trebuie păstrat un echilibru între imaginea din interior versus imaginea formată în exterior. Nu ne putem raporta la Rusia doar prin ceea ce cunoașterea oferită de informațiile limitate din mass-media alcătuiesc stratul subțire ce învăluie o întreagă națiune. Contrastul dintre imaginea emanată din interior și cea văzută din exterior impune o evaluare corectă și precisă a elementelor și reperelor care definesc imaginea Rusiei de azi.

Care sunt reperele istorice pe care se construiește Rusia de azi? Care sunt valorile care stau la baza mentalității rusești? În ce constă forța de unificare a poporului? Ce elemente construiesc capacitatea economică a Rusiei? Pe ce se bazează puterea militară pe care o afișează? Ce mesaje sunt transmise prin dispozitivul aparatului diplomatic? Cum comunică Rusia? Ce imagine a liderului de la Kremlin se conturează în urma discursurilor lui? Care sunt elementele pe care se construiesc discursurile acestuia? Care este scopul din spatele mesajelor politice transmise? Acestor întrebări, precum și altora neincluse aici încerc să le găsesc răspuns pe parcursul și prin conținutul acestei lucrări. Cunoscând și evaluând repere care vin din trecut și care au pus bazele unei gândiri de anvergură imperialistă am putea înțelege diverse acțiuni din prezent, care emană o viziune cu privire la lume și la locul Rusiei în ecuația globală.

Îmi propun să aduc în atenție câteva din elementele pe care se construiește societatea de azi și care proiectează o Rusie puternică fie că ne place sau nu. Corelarea diverselor noțiuni care definesc tradiții, atitudini, orientări valorice și perspective în mentalitatea rusă ne-ar putea permite înțelegerea spiritualității creștine și a rolului mesianic asumat de Rusia. De asemenea, îmi propun să aduc în prim plan aspecte care contribuie la definirea Rusia, subliniind trei componente care îi conferă putere și care își pun amprenta în demersurile și acțiunile la nivelul politicii interne, cât și la nivelul politicii externe: Rusia ca putere energetică, putere militară și putere diplomatică. Acestea elemente, dar și altele se regăsesc în discursul liderului de la Kremlin și pot reprezenta atuurile pe care mizează președintele rus, Vladimir Putin, în construirea imaginii unei Rusii Mari atât în planul intern, cât și în planul extern.

Îmi propun să urmăresc elemente care vin din interior și care contribuie la construirea și afișarea imaginii Rusiei așa cum se dorește a fi transmisă de către oficialii ruși, în oglindă cu percepțiile liderilor din România cu privire la felul în care imaginea Rusiei este înțeleasă în exterior pe baza istoriei, a faptelor și realităților evidente, dar și prin prisma experiențelor trăite.

Voi încerca să identific câteva din aspectele pe care Rusia mizează și pe care le scoate în evidență ca fiind demne de luat în seamă la nivel internațional. Este evident că de-a lungul timpului Rusia a înțeles și a văzut care îi sunt punctele tari, astăzi putem observa cum investește în ele. Acestea sunt folosite și contribuie la conturarea imaginii unui stat puternic care își vede locul și rolul în ecuația puterilor la nivel global. Însă felul în care Rusia consideră că poate să-și folosească atuurile în vederea atingerii obiectivului este perceput și interpretat de liderii din România având la bază factori care nu pot fi neglijați. Evenimentele consemnate de istorie, precum și deciziile și acțiunile din prezent ale Rusiei subliniază și pun în evidență felul în care Rusiei i se creionează o imagine așa cum este percepută în exterior.

Menționez, încă de la început, preferința mea pentru o interpretare semantică. Adopt această perspectivă pentru a putea analiza ulterior mesajele venite din spațiul rusesc, cât și percepțiile din exterior rezultate în urma implementării unui ghid de întrebări, menit să ofere o analiză calitativă. Acest tip de instrumentare poate fi aplicat și poate conferi posibilitatea studierii imaginii oricărei alte societăți care ar putea face obiectul evaluării. De asemenea, potrivit cu poziția asumată și evidențiată, voi recurge și la un studiu de caz specific, în analizarea celor patru discursuri inaugurale ale liderului de la Kremlin, aducând argumente istorice, culturale și sociale. Consider că acestea au avut un impact emoțional și motivațional asupra societății rusești.

Abordarea lucrării este una interdisciplinară aflându-se la intersecția dintre științele comunicării și științele politice, însă voi include pe parcursul lucrării și perspective istorice, psihologice, sociale etc., în dorința de a evalua cât mai corect procesele, acțiunile și demersurile venite dinspre spațiul rusesc. Întrucât desfășurarea acțiunilor din spațiul rusesc sunt în apropierea spațiului românesc și pot avea repercusiuni asupra integrității și securității noastre naționale, consider că această cercetare este de interes general atât din perspectiva relațiilor directe, cât și din perspectiva relațiilor internaționale existente în spațiul European și a schimbărilor geopolitice.

Doresc ca acesta lucrare să contribuie la o înțelegere cât mai aproape de realitatea rusească, astfel încât să încercăm să identificăm puncte de sprijin pentru noi interpretări și pentru o înțelegere mai adecvată a mișcărilor și evoluțiilor recente din spațiul rusesc. Am încercat să urmăresc elementele care stau la baza definirii și înțelegerii comunicării, a modului în care sunt transmise mesajele din spațiul rus, dar și a felului în care acestea sunt percepute în exterior. De asemenea, mi-am propus să evidențiez asemănările și deosebirile percepțiilor cu privire la acțiunile din Rusia venite din spațiul românesc. Metodologic, am folosit analiza de discurs pentru a surprinde elementele caracteristice ale mesajului politic al liderului de la

Kremlin, analiza calitativă aplicată unui ghid de întrebări cu privire la percepția mai multor voci importante din România, din mediul academic, jurnalistic, politic, diplomatic, specialiști și buni cunoscători al spațiului rusesc.

În primul capitol am încercat să surprind câteva din reperele istoriei Rusiei care au marcat evoluția acestei societăți atât la nivel național, cât și la nivel internațional. Mi-am propus să aduc în atenție componente ale gândirii imperialiste care au la bază puterea economică, puterea militară, rolul bisericii în unificarea poporului, politica de integrare și acțiunile expansioniste. De asemenea, am încercat să am în vedere câteva dintre reperele comunismului și ideologia acestuia care și-au lăsat amprenta în mentalitatea rușilor și am încercat să subliniez câteva dintre momentele care au stat la baza construcției imaginii actuale a Rusiei. Voi încerca să subliniez cum s-a conturat procesul geopolitic, ținând cont atât de transformările care au avut loc atât în planul intern, cât și prin mișcările din planul extern. Îmi propun să identific rolul expansionismului poporului rus și în ce măsură influențele trecutului au ecou în politica externă de azi.

În cel de-al doilea capitol voi evidenția mișcările geopolitice trăite de Rusia după destrămarea URSS, dar și impactul pe care aceste schimbări l-au avut asupra societății ruse. De asemenea, voi puncta rolul pe care și-l asumă liderul de la Kremlin, Vladimir Putin. Voi căuta să identific câțiva dintre pașii făcuți de acesta pentru reabilitarea imaginii Rusiei. Voi încerca să aduc în prim plan câteva din strategiile politicii interne și externe, care au adus Rusia în atenția comunității internaționale. Îmi propun să identific sectoarele de activitate în care se investește și pe care Rusia le consideră a fi piloni importanți în reconstrucția imaginii statului rus. Un alt aspect pe care îl voi urmări va viza argumentele pe care Rusia le aduce în prim plan și pentru care consideră că este un stat care ar trebui să stea la masa puterilor globale.

În al treilea capitol doresc să aduc în atenție conceptul comunicării și discursului politic. Am încercat să evidențiez faptul că procesul comunicării politice este unul dinamic și care se află în strânsă legătură cu conceptul de putere. Mi-am propus să subliniez preocupările date de comunicare și în ce măsură contextul poate influența desfășurarea comunicării. Am încercat să vorbesc despre rolul de mediator al imaginii dintre emițător și receptor și am încercat să am în vedere și note ale personalității în construcția și conturarea imaginii unui lider politic. De asemenea, am căutat să arăt cum imaginea unui lider politic este evidențiată și de felul în care acesta alege să transmită mesajele. Rolul discursului politic în conturarea imaginii este important și este accentuat de comunicarea verbală, non-verbală, dar și de tehnicile folosite. Am încercat să aduc în atenție importanța cunoașterii felului în care se poate ajunge la esența

unui mesaj prin analiza de discurs. Această analiză de discurs poate fi aplicată în vederea observării efectelor produse de un mesaj politic. Multe discursuri ale liderilor politici scot la lumină defecte de caracter, dar pot deschide și ferestre pentru înțelegerea diferitelor momente și întâmplări petrecute în istorie.

În capitolul patru am încercat să evidențiez modalitatea și instrumentul de comunicare prin care se poate influența și convinge publicul. O strategie geopolitică înglobează și componente netradiționale care țin de o latură soft a puterii. Astfel, în capitolul al treilea voi încerca să identific cum o strategie discursivă urmărește poziționarea în câmpul de relații cu puterea. Am încercat o analiză a mesajelor politice venite din spațiul rusesc, ținând cont de contextul în care acestea se propagă. Printr-o analiză semantică am căutat să identific și să evidențiez elementele care definesc discursul liderului de la Kremlin, dar și scopul din spatele mesajelor transmise. De asemenea, am căutat să subliniez cadrul și tabloul social în care se propagă mesajul politic al liderului de la Kremlin, dar și în ce fel discursul este cel care conturează și definește imaginea acestuia și care sunt principalele componente care stau la baza discursului lui Vladimir Putin atât în planul intern, cât și în planul extern. Provoacă a constat în a determina dacă elementele care dau putere discursului în planul intern se regăsesc în structura discursurilor din planul extern. În încheierea acestui capitol am inclus o analiză semantică pentru toate cele patru discursuri de investire a liderului de la Kremlin. Mi-am propus să identific elementele care definesc aceste mesaje, scopul din spatele lor și efectul urmărit. O analiză a discursului liderului de la Kremlin va pune bazele pentru creionarea imaginii liderului rus, dar și a Rusiei transmisă din interior.

În al capitolul cinci am încercat să focalizez efortul de cercetare pe o evaluare a percepțiilor celor mai importante voci din România cu privire la Rusia. Am încercat să surprind elementele care stau la baza formării percepțiilor liderilor din România cu privire la rolul strategic al Rusiei ca putere energetică din punct de vedere al jocului politic internațional, cu privire la strategia militară a Rusiei în perioada președinției lui Putin din punct de vedere geostrategic și cu privire la rolul pe care politica lui Vladimir Putin l-a jucat și îl joacă în evoluția și afirmarea Rusiei la nivel mondial din punct de vedere diplomatic. Am căutat să relievez dacă resursele deținute de Rusia, indiferent de natura lor, sunt transformate în instrumente politice în vederea urmăririi atingerii obiectivelor. Am folosit un ghid de întrebări în delimitarea unei analize cât mai obiective a percepțiilor liderilor din România. Prin analiza calitativă am căutat să determin elementele care au stat la baza construcției imaginii Rusiei percepută în exterior prin prisma educației, a mentalităților, a experiențelor trăite, a informațiilor venite prin mass-media și pe baza propriilor documentări.

Îmi doresc ca această lucrare să fie de folos pentru a ne putea familiariza cu conceptul *comunicării politice* care se află în strânsă legătură cu conceptul *puterii*, astfel încât să putem surprinde elementele care stau la baza conturării unei imagini prin intermediul mesajului politic transmis, dar totodată să putem identifica și face o analiză cât mai aproape de realitate a imaginii prin prisma felului în care este perceput mesajul transmis. Este de la sine înțeles că această lucrare nu va putea cuprinde totalitatea elementelor care definesc imaginea spațiului rusesc, dar îmi doresc ca elementele alese să fie reprezentative pentru a înțelege complexitatea realității existente în Federația Rusă. Dincolo de realitatea cotidiană propriu-zisă, percepția acestei realități transmisă prin intermediul actelor de comunicare este un element extrem de important în societatea globală a secolului XXI-lea, în condițiile în care actul comunicării unei decizii poate fi uneori mai important decât decizia însăși. Cercul strategiei geopolitice al unui stat, pe lângă elementele tari care îi conferă puterea și care țin de resursele economice, potențialul armat, dezvoltarea internă, spațiu imens etc., este închis prin strategia discursivă care pune în evidență elementele soft ale argumentelor și care țin de voință, putere, trecut istoric, naționalismul bazat pe religie etc., toate acestea împreună, întărindu-i poziția de actor esențial în Europa și Asia și care legitimează interesele Rusiei pe care a dominat-o timp de secole.